

REMISSVAR

2022-03-10

Dnr: BO 2021-0370

ju.remissvar@regeringskansliet.se

En översyn av den straffrättsliga regleringen om preskription (SOU 2021:90)

(dnr Ju2021/04036)

Inledning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som sedan den 1 januari 2020 är lag i Sverige.

Barnombudsmannen avgränsar sitt yttrande till övergripande synpunkter samt kommentarer på förslag som berör barn och som Barnombudsmannen bedömer som särskilt relevanta utifrån ett barnrättsperspektiv.

Övergripande synpunkter

I propositionen till inkorporering av barnkonventionen tydliggörs att lagstiftaren ska beakta och synliggöra konventionen genom att i förarbeten göra en tydlig koppling till rättigheterna i konventionen.¹ Att kopplingar görs till artiklar i barnkonventionen är ett viktigt led i implementeringen av konventionen eftersom rättstillämparen i stor utsträckning söker stöd i förarbeten. I propositionen betonas också (med en hänvisning till vad som uttrycks i strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige, proposition 2009/10:232) att det är viktigt att hela lagstiftningskedjan, från utredningsdirektiv till beslut i riksdagen, präglas av ett barnrättsperspektiv. Det är viktigt, anges det, att barnets rättigheter uppmärksammas och fångas upp på ett tidigt stadium i lagstiftningsprocessen i de fall där det kan vara av relevans. Kommittéväsendet har en central funktion när det gäller att föra in kunskap och olika perspektiv i det politiska systemet och att ta fram underlag för regeringens beslut inom olika områden. Om barnets rättigheter beaktas redan på utredningsstadiet och synliggörs i betänkanden, kan det bidra till att fördjupa diskussionen om de framlagda förslagen och ge ett bättre underlag inför det efterföljande lagstiftningsarbetet.²

För att inkorporeringen av konventionen ska få reell verkan i lagstiftningsarbetet och i tillämpningen krävs enligt Barnombudsmannen att barnperspektivet och barnrättsperspektivet synliggörs på ett helt annat sätt än vad som är fallet här, i såväl utredningsdirektiv som betänkande.

¹ Proposition 2017/18:186, Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, s. 74.

² Prop. 2017/18:186, s. 95.

I betänkandet finns visserligen avsnitt som rör konsekvenser för barn och unga, men där redogörs främst för vilka artiklar i barnkonventionen som utredningen bedömer som relevanta.

Barnombudsmannen saknar tydliga analyser av på vilket sätt barnets rättigheter enligt barnkonventionen kommer att påverkas av utredningens förslag och bedömningar, dels i samband med varje förslag/bedömning, dels sammantaget. Barnombudsmannen saknar till exempel uppgifter om och i så fall hur barnets bästa i enlighet med artikel 3 i konventionen har bedömts. Barnombudsmannen anser att det är angeläget att det noga övervägs vilka konsekvenser förslagen och bedömningarna kan förväntas ha för barn och barns rättigheter. Sådana analyser behöver göras i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Andra bestämmelser i barnkonventionen som är särskilt relevanta i sammanhanget är till exempel artikel 6 (rätt till liv, överlevnad och utveckling), artikel 19 (skydd mot alla former av våld m.m.) och artikel 34 (skydd mot sexuellt utnyttjande).

Barnombudsmannen kan vidare utifrån vad som anges i betänkandet inte se att barn och unga har fått komma till tals i utredningen eller att särskilda överväganden kring barns delaktighet i utredningsarbetet har gjorts. Att barn och unga får komma till tals i alla frågor som rör dem är en av grundprinciperna i barnkonventionen (artikel 12). Barns åsikter kan inhämtas på olika sätt, inte bara genom direkta samtal med barn utan även genom att exempelvis ta del av forskning eller liknande där barns åsikter framgår på ett utifrån ändamålet relevant sätt.

När det gäller barn måste särskild hänsyn tas till att barn intar en särställning jämfört med vuxna. Barn har rättigheter som till viss del skiljer sig från vuxnas och befinner sig på grund just av att de är barn generellt sett i en särskilt utsatt position. Utredningen har på s. 203-204 beskrivit en situation för våldsutsatta barn som Barnombudsmannen anser stämmer överens med verkligheten. Barnombudsmannen anser emellertid att denna verklighetsbeskrivning i stora delar kan appliceras även på andra situationer än grov fridskränkning. Inte bara upprepad brottsutsatthet kan innebära ett trauma för barn.

Det finns bland annat utifrån detta, och utifrån de särskilda rättigheter som barn har enligt barnkonventionen, starka skäl att generellt se annorlunda på reglerna kring brott som begås mot barn jämfört med brott som begås mot vuxna. Detta gäller även preskriptionsreglerna. Barnombudsmannen anser övergripande att när det gäller brott mot barn gör sig inte de vanliga kriterierna för bedömning av preskriptionstid såsom brottets straffskala etc. sig gällande på samma sätt, utan att det finns anledning till att ta även andra särskilda hänsyn.

Barnombudsmannen anser att det för varje förslag och bedömning behöver göras fördjupade överväganden av om det finns anledning att särreglera preskriptionstiden när barn har utsatts för brott.

Synpunkter på enskilda förslag

Barnombudsmannen är i huvudsak positiv till utredningens övergripande förslag att preskriptionstiden för vissa allvarliga brott som även kan drabba barn förlängs respektive tas bort.

Barnombudsmannen vill emellertid särskilt lyfta fram följande.

10.4.2 Preskriptionsbestämmelserna för grov misshandel, synnerligen grov misshandel och grovt rån mot barn bör inte ändras

Vad gäller grov misshandel mot barn och synnerligen grov misshandel mot barn anför utredningen att behovet av att särreglera dessa brott i preskriptionshänseende minskar i och med förslagen som läggs i betänkandet att förlänga tiden för åtalspreskription (för synnerligen grov misshandel till 25 år och för grov misshandel till 15 år).

Utredningen pekar på vissa skillnader jämfört med sexualbrott mot barn (som är undantagna från preskription), och menar att argumenten för särreglering beträffande grov misshandel och synnerligen grov misshandel mot barn inte gör sig lika starkt gällande. Barnombudsmannen menar emellertid att det vad gäller dessa brott finns klara likheter.

Liksom utredningen menar Barnombudsmannen att det vid dessa misshandelsbrott, precis som vid sexualbrotten, ofta kan vara så att den som utsätter barnet är en till barnet närstående person. Även när det gäller dessa brott kan det dessutom ta lång tid innan ett barn vågar eller kan berätta om brottet, till exempel utifrån att barnet kan stå i beroendeställning till den som utfört eller sanktionerat brottet. Utredningen nämner som ett exempel att ett tioårigt barn som utsätts för synnerligen grov misshandel med utredningens förslag kommer vara 35 år när brottet preskriberas. Det finns dock även andra exempel där Barnombudsmannen anser att utredningens förslag inte räcker till. Till exempel om ett fyraårigt barn utsätts för grov misshandel av en närstående, och när den femtonåriga preskriptionstiden inträder med utredningens förslag är 19 år gammal. Barnet är då nybliven vuxen och kan just ha börjat nå den självständighet i förhållande till den närstående personen som kan möjliggöra en anmälan mot den personen.

Barnombudsmannen anser att det i vart fall bör övervägas om även brottet grov misshandel ska omfattas av en 25-årig preskriptionstid.

10.5.2 Om brott mot frid och frihet

Utredningen bedömer att preskriptionstiderna för bland annat grovt olaga tvång mot barn inte bör ändras, och att detsamma gäller barnäktenskapsbrottet och barnfridsbrottet.

Vad gäller barnäktenskapsbrottet delar Barnombudsmannen inte utredningens bedömning. Precis som påpekas i utredningen begås detta brott ofta av en person som är närstående till barnet eller en person som barnet står i beroendeställning till. Barnäktenskap är likt könsstympning en skadlig sedvänja³ och barnets möjligheter att förstå att det har blivit utsatt för ett brott kan begränsas av det befinner sig i en omgivning där det betraktas som legitimt. Barnäktenskap är i vissa fall också nära sammankopplat med annan allvarlig brottslighet, inklusive sexuella övergrepp mot barn inom ramen för "äktenskapet". Som utredningen påpekar har vissa andra nordiska länder infört en förlängd preskriptionstid för tvångsäktenskap som begås mot barn. Barnombudsmannen anser att detta borde införas även i Sverige.

Vad gäller barnfridsbrott konstaterar utredningen att det finns ett mycket nära samband mellan det brott som barnet bevittnat (grundbrottet) och bevittnandebrottet. Utgångspunkten är därför att de två brotten prövas i samma rättegång. Eftersom barnfridsbrottet inkluderar bevittnandet av mycket grova

³ Se Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 18 (2014), Gemensam allmän rekommendation nr 31 av FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor/allmän kommentar nr 18 av FN:s kommitté för barnets rättigheter, p. 7.

brott, inklusive mord, misshandel och våldtäkt, finns dock en risk att dessa grundbrott inte är preskriberade när möjlighet till åtal ges, men att barnfridsbrottet är preskriberat. Att tvinga eller tillåta att ett barn bevittnar grova brott är mycket allvarligt. Om en gärningsperson kan dömas för grundbrottet först långt efter det att brottet har begåtts bör denne också kunna dömas för barnfridsbrottet om det är aktuellt. En förlängning av preskriptionstiden bör därför övervägas.

10.5.3 Särskilt om grov fridskränkning mot barn

Utredningen bedömer att preskriptionsbestämmelserna för grov fridskränkning mot barn inte bör ändras. Men om en annan bedömning görs och det anses att grov fridskränkning mot barn bör särregleras, anser utredningen att det är mest ändamålsenligt att förlänga preskriptionstiden för de enskilda gärningarna.

Barnombudsmannen anser att utredningen vad gäller detta brott har fört ett utförligt resonemang kring barnets situation. Barnombudsmannen ställer sig frågande till att utredningen trots detta i första hand föreslår att grov fridskränkning mot barn inte bör undantas från preskription eller ha en annan utgångspunkt för beräkningen av preskriptionstiden.

Utredningen har konstaterat att avsikten med införandet av fridskränkingsbrotten var att det i straffrättsligt hänseende skulle ses allvarigare på brottsliga gärningar som utgjorde led i en systematisk kränkning av en närstående person jämfört med om gärningarna hade bedömts var för sig. Barnombudsmannen håller med om den bedömningen och vill särskilt understryka att denna typ av upprepade kränkningar kan prägla ett barns hela uppväxt. Brottet är grovt och det bör noggrant övervägas hur preskriptionstiden kan förlängas. Detta är av särskild vikt med tanke på att utredningen även konstaterar att grov fridskränkning mot barn är det brott, bland de brott mot barn som undersökts, där flest brottsmisstankar och ärenden lagts ner till följd av preskription.

Barnombudsmannen ställer sig i nuläget inte bakom det alternativa förslag till förlängd preskriptionstid för de enskilda gärningar som sammantaget utgör grov fridskränkning. I stället anser Barnombudsmannen att preskriptionstiden för det grova brott som upprepade och systematiska kränkningar utgör bör förlängas.

10.5.4 Sexualbrotten, barnpornografibrottet och könsstympningsbrotten

Utredningen bedömer att preskriptionsbestämmelserna för sexualbrott mot barn, barnpornografibrottet och könsstympning av barn inte bör ändras ytterligare.

Vad gäller barnpornografibrott har Barnombudsmannen tidigare (remissvar den 1 oktober 2018 över Ds 2018:23) framhållit att preskriptionstiden bör avskaffas även för spridning av barnpornografi. Barnombudsmannen vill även nu framhålla att för ett utsatt barn kan spridning av sådana bilder där barnet förekommer innebära en mycket allvarlig kränkning, och dessutom en kränkning som riskerar att aldrig ta slut då bilder delas om och om igen.

Vad gäller brottet kontakt för att träffa barn i sexuellt syfte, är straffskalan för detta brott idag böter eller fängelse i två år. Enligt utredningen kan detta brott därför inte anses vara så allvarligt att det bör undantas från preskription eller ha en annan utgångspunkt för beräkningen av preskriptionstiden.

Barnombudsmannen menar dock att det är ett mycket allvarligt brott att kontakta barn i syfte att begå övergrepp mot dem. Straffet för detta brott bör

skärpas, men oavsett detta bör preskriptionstiden förlängas. Att personer som har för avsikt att begå sexuella övergrepp på barn potentiellt inte skulle kunna lagföras på grund av att preskriptionstiden löpt ut framstår som mycket stötande. Särskilt eftersom, som utredningen lyfter fram, brott med motsvarande straffskala, exempelvis utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, har en förlängd preskriptionstid. Regeringen har dessutom annonserat att det finns ett behov av att se över och skärpa det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar mot barn och mot bakgrund av det tillsätts nu en utredning.⁴

Föredragande i ärendet har varit juristerna Karin Juhlén och Ebba Wigerström. I den slutliga handläggningen har även t.f. biträdande avdelningschefen Tove Björnheden deltagit.

Elisabeth Dahlin
Barnombudsman

⁴ Utredningen kommer bland annat att se över det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar av barn i åldern 15–17 år, särskilt i förhållande till utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, samt se över regelverket om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, köp av sexuell tjänst och koppleri i fråga om prostitution genom användande av internetbaserade verktyg, i synnerhet när det gäller minderåriga och så kallad sugardejting, Se <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2022/02/dir.-20227/>